

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ТРЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО „В.Ю.Р. И А.В.Р. срещу БЪЛГАРИЯ“

(Жалба № 48321/20)

РЕШЕНИЕ

Чл. 8 • Семейен живот • Липса на недостатъци в решението на властите да впишат детето за осиновяване без съгласието на биологичната майка • Решение, основано на най-добрия интерес на детето • Националните власти не носят отговорност за прекъсването на семейните връзки и на връзката между майката и детето • Не е превишена свободата на преценка • Възможност за участие на майката в процеса на вземане на решение • Отмяна на вписването за осиновяване е възможна по принцип, при промяна на обстоятелствата

СТРАСБУРГ

13 декември 2022 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

13.03.2023 г.

Това решение е окончателно съгласно чл. 44 § 2 от Конвенцията. В текста му могат да бъдат нанесени редакционни корекции.

По делото В.Ю.Р. и А.В.Р. срещу България,

Европейският съд по правата на човека (Трето отделение) заседаващ като комитет, състоящ се от:

Пере Пастор Виланова (Pere Pastor Vilanova), *председател*,
Георгиос А. Сергидес (Georgios A. Serghides),
Йонко Грозев (Yonko Grozev),
Жолиен Шукинг (Jolien Schukking),
Питер Роосма (Peeter Roosma),
Йоанис Ктистакис (Ioannis Ktistakis),
Андреас Зюнд (Andreas Zünd), *съдии*,

и Милан Блашко (Milan Blaško), *секретар на отделението*,

Като взе предвид:

жалбата (№ 48321/20) срещу Република България, подадена в Съда по чл. 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от две български гражданки - г-жа В.Ю.Р. и г-ца А.В.Р. („жалбоподателките“), на 26 октомври 2020 г;

решението да комуникира жалбата на българското правителство („Правителството“) за оплакванията по чл. 8 от Конвенцията и да обяви останалата част от жалбата за недопустима;

решението да не се разкриват имената на жалбоподателките;

становищата, представени от Правителството ответник, и становищата в отговор, представени от жалбоподателките;

коментарите, представени от Центъра за хуманни политики в София, на който председателят на отделението разрешава да встъпи като страна по делото;

След обсъждане в закрито заседание на 22 ноември 2022 г,

Постанови следното решение, прието на същата дата:

ВЪВЕДЕНИЕ

1. Случаят се отнася до вписването на дете за осиновяване без съгласието на биологичната му майка.

ФАКТИТЕ

2. Жалбоподателките са родени съответно през 1983 г. и 2015 г. и живеят в гр. София. Те са представлявани от г-жа Н. Добрева, адвокат, практикуващ в гр. София.

3. Правителството се представлява от своите правителствени агенти, г-жа М. Димитрова и г-жа Б. Симеонова от Министерството на правосъдието.

I. ПРЕДИСТОРИЯ

4. Първата жалбоподателка е биологична майка на втората жалбоподателка. Тя страда от разстройство, свързано с употребата на опиати. Тя е приемала хероин, докато не е научила, че е бременна, след което се е записала на метадоново лечение.

5. Втората жалбоподателка е роден през м. декември 2015 г.

II. НАСТАНЯВАНЕ НА ВТОРАТА ЖАЛБОПОДАТЕЛКА В РЕЗИДЕНТНА ГРИЖА

6. На 14 април 2016 г. първата жалбоподателка оставя бебето при собственика на хостел, в което е отседнала за няколко дни, за да вземе памперси и мляко за него от център за обществена подкрепа (неправителствена организация, предлагаща подкрепа на родители и деца в нужда). Собственикът на хостела, виждайки, че бебето няма какво да яде, се обажда на социалните служби, които спешно настаняват бебето в центъра за обществена подкрепа за десет дни като мярка за закрила съгласно Закона за закрила на детето („ЗЗДет.“ - вж. параграфи 38-43 по-долу). Преди настаняването социалните работници разговарят със служителите от този център, които потвърждават, че първата жалбоподателка ги е посещавала и е изпитвала затруднения да се грижи за дъщеря си, както и че са я консултирали за намиране на резидентни грижи.

7. На същия ден - 14 април 2016 г. - социалните служби изготвят доклад, в който отбелязват, че майката е заявила, че получава социални помощи и помощи за отглеждане на дете и че е записана на обучение за безработни. Лекарят на жалбоподателките е заявил, че майката се нуждае от подкрепа; въпреки трудностите си обаче тя редовно е посещавала всички планирани консултации, бебето се е развивало добре и е имало всички необходими ваксини за възрастта си.

8. На 15 април 2016 г. социалните служби изготвят допълнителен доклад. В документа е отбелязано, че след раждането на детето първата жалбоподателка е живяла с приятел, който също се е лекувал с метадон, но е напуснала дома му, тъй като средата там не е била „благоприятна“. В продължение на около една седмица тя е пребивавала в различни хостели. Тя е била наясно, че това не е добре за бебето, но „не имала избор“.

9. На 20 април 2016 г., по искане на първата жалбоподателка, бебето е настанено при член на семейството за един месец.

10. На 20 май 2016 г. бебето е настанено в център за социални услуги. Заповедта за това, издадена от местния директор на дирекция „Социално подпомагане“, е административна мярка за закрила на детето, предприета на основание чл. 27, ал. 1 от ЗЗДет. (вж. параграф 41

по-долу). На 13 декември 2016 г. Софийският районен съд потвърждава тази заповед. Първата жалбоподателка не участва в това производство и не обжалва решението на Софийския районен съд.

11. На 27 май 2016 г. центърът за социални грижи изготвя два документа - оценка на потребностите на втората жалбоподателка и план за грижите, които ще ѝ бъдат предоставени. Във втория документ първата жалбоподателка е посочена сред лицата, на които са възложени различни видове грижи. До края на м. юни 2016 г. първата жалбоподателка посещавала дъщеря си ежедневно. След това посещенията станали по-редки (вж. по-долу), а последното било на 7 март 2017 г.

III. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ СОЦИАЛНИТЕ СЛУЖБИ И ПЪРВАТА ЖАЛБОПОДАТЕЛКА

12. На 15 април 2016 г., един ден след настаняването на втората жалбоподателка в резидентна грижа, първата жалбоподателка подава молба до социалните служби детето да ѝ бъде върнато. Социалните работници се срещат с нея същия ден и я информират за документите, които трябва да представи, но тя не предприеме последващи действия във връзка с молбата си.

13. През м. юни 2016 г. психолог от центъра за социални грижи, в която живее втората жалбоподателка, се среща с първата жалбоподателка за психологическа консултация и оценка на родителския капацитет. В последвалите доклади жалбоподателката е описана като „активна и ангажирана“, както и мотивирана да живее с дъщеря си. Психологът посочва, че „би подкрепил положителна оценка“ на родителския капацитет на първата жалбоподателка, но препоръчва преди да бъде взето решение за реинтеграция в семейството, социалните служби да потърсят медицинско становище относно възстановяването на първата жалбоподателка от зависимостта ѝ.

14. През втората половина на 2016 г. обаче положението очевидно се променя за първата жалбоподателка. В доклад на директора на центъра за социални грижи от 18 ноември 2016 г. е отбелязано, че посещенията ѝ са станали „по-редки“ и „хаотични“. Първата жалбоподателка е пропускала срещи, правела е неясни изявления за намеренията си по отношение на детето и за работата си и е посочвала различни адреси и телефонни номера. Персоналът не е успявал да се свърже с нея по телефона. В някои случаи първата жалбоподателка е посещавала бебето докато е била „видимо физически и психически неразположена“. Липсвала ѝ способност за самокритичност и имала „фантазийна представа“ за ролята си на майка. Заключение на директора, подкрепено от същия психолог, който изготвя докладите, посочени в предходния параграф, е, че въпреки очевидната си привързаност към

дъщеря си, първата жалбоподателка „не е способна и не се стреми да промени обстоятелствата, наложили детето да бъде настанено в резидентна грижа“ в центъра.

15. В изложенията си пред Съда първата жалбоподателка заявява, че е започнала да посещава дъщеря си по-рядко, тъй като новият директор на центъра за социални грижи, назначен в края на 2016 г., е бил „враждебен“ към нея.

16. През м. ноември 2016 г. първата жалбоподателка е приета за лечение в метадонова поддържаща програма в център за психично здраве в друг град. Тя е била лекувана амбулаторно, като е посещавала здравния център веднъж седмично. Лечението е продължило до м. май 2019 г.

17. През м. декември 2016 г. първата жалбоподателка поискала да ѝ бъде разрешено да взема дъщеря си със себе си през уикендите. В резултат на това социалните служби проучват личните ѝ обстоятелства и изготвят доклад от 28 февруари 2017 г., в който е отбелязано следното. Първата жалбоподателка живее в апартамент, който по нейни думи е собственост на родителите на неин приятел, който бил починал. Тя твърди, че е претърпяла операция, която е наложила да ограничи контактите си с болни хора, и че това е била причината да престане да посещава дъщеря си. По това време първата жалбоподателка е безработна. Социалните работници са я информирали за документите, необходими за разглеждане на молбата ѝ, но тя не ги е предоставила. След това социалните работници не са успели да се свържат с нея по телефона.

18. Една година по-късно, през м. декември 2017 г., първата жалбоподателка отново поискала да ѝ бъде разрешено да взема дъщеря си със себе си през уикендите. Социалните работници се срещат с нея на 20 декември 2017 г. и тя обяснява, че е живяла извън гр. София, но се е върнала в града. Имала работа за две седмици, но я напуснала. Доведената ѝ майка ѝ давала храна, а родителите на неин приятел ѝ дали пари и подаръци за дъщеря ѝ.

19. След като проучват личните обстоятелства на първата жалбоподателка, през м. февруари 2018 г. социалните работници посещават апартамента, в който тя живее. Един от съседите твърдял, че апартаментът бил постоянно посещаван от хора. Първоначално първата жалбоподателка отказала да допусне социалните работници, но впоследствие го направила. Тя заявила, че апартаментът е неин, но не разполагала с документи, които да докажат това. Живеела с партньор, за когото твърдяла, че е готов да ѝ помогне и дори да припознае детето ѝ. Социалните работници обаче не успели да разговарят с мъжа, въпреки че и той бил в апартамента, защото първата жалбоподателка не им позволила. По време на това посещение социалните работници

информирали първата жалбоподателка за правото ѝ да ползва социални услуги.

20. Първата жалбоподателка посетила местната служба за социално подпомагане на 26 февруари 2018 г. Било „видимо“, че е употребила алкохол. Тя заявила, че иска да се грижи за дъщеря си, но се нуждаела от време, „за да се стабилизира“. Тя е информирана за настаняването на дъщеря ѝ в приемно семейство и ѝ е връчена административната заповед в тази връзка (вж. точка 24 по-долу).

21. От 26 февруари 2018 г. насам първата жалбоподателка не се е опитвала да осъществи контакт с дъщеря си или да получи информация за детето.

IV. НАСТАНЯВАНЕ НА ВТОРАТА ЖАЛБОПОДАТЕЛКА В ПРИЕМНО СЕМЕЙСТВО

22. В психологическата оценка на втората жалбоподателка от 7 ноември 2017 г. се отбелязва, че детето се развива добре за възрастта си. Въпреки това е препоръчано да се насърчи социалното ѝ включване, по-специално чрез настаняването ѝ в подходяща семейна среда.

23. През м. януари 2018 г. професионален приемен родител проявява интерес да се грижи за втората жалбоподателка, след което социалните служби започват процедура за настаняване на детето в това семейство.

24. На 9 февруари 2018 г. директорът на дирекция „Социално подпомагане“ издава заповед за настаняване на втората жалбоподателка в приемното семейство. В заповедта, връчена на първата жалбоподателка на 26 февруари 2018 г. (вж. точка 20 по-горе), се посочва, че детето може да бъде вписано за осиновяване, ако родителите не поискат прекратяване на настаняването извън семейството в рамките на шест месеца, като в тази връзка се позовава на чл. 84, ал. 2 и чл. 93, ал. 2 от Семейния кодекс (вж. параграфи 44-45 по-долу). Първата жалбоподателка не е подала жалба по съдебен ред. Заповедта е изпълнена незабавно.

25. На 1 август 2018 г. Софийският районен съд потвърждава настаняването на втората жалбоподателка в приемно семейство. При това той отбелязва, че връзката между детето и биологичното му семейство е прекъсната и че майката на детето не е изразила желание да се грижи за него в семейна среда. Не са били намерени роднини или близки членове на семейството, които да желаят и да могат да се грижат за детето. Като се има предвид, че детето се нуждае от грижи и внимание, то е трябвало да бъде настанено в приемното семейство (членовете на което са изрично посочени, включително адресът им). Било е разпоредено мярката да се прилага до навършване на петгодишна възраст на втората жалбоподателка или до възникване на законно основание за нейното изменение.

26. Първата жалбоподателка не участва в съдебното производство, тъй като не е било възможно да бъде призована на посочения от нея адрес.

27. По време на настаняването на втората жалбоподателка в приемното семейство са изготвени различни документи относно грижите, които трябва да се полагат за нея, в които се предвижда по-специално провеждането на срещи с биологичната ѝ майка. В доклада на социалните служби от 8 май 2018 г. обаче е отбелязано, че не е предприета никаква работа за реинтеграция с майката, тъй като тя не е оказала съдействие.

V. ВПИСВАНЕ НА ВТОРАТА ЖАЛБОПОДАТЕЛКА В РЕГИСТЪРА ЗА ПЪЛНО ОСИНОВЯВАНЕ

28. На 3 септември 2019 г. социалните служби изготвят нов доклад, в който отбелязват, че първата жалбоподателка не се е свързала с тях за оценка на родителския си капацитет или за да се информира за обстоятелствата на дъщеря си. Тя не работела, нямала постоянни доходи, често сменяла местоживеенето си и била включена в метадонова поддържаща програма. Според последната информация тя е напуснала страната. Докладът завършва с препоръка втората жалбоподателка да бъде вписана в регистъра за пълно осиновяване, тъй като това е единственият начин да ѝ бъдат осигурени дългосрочни грижи в семейна среда.

29. В допълнителен доклад от 7 ноември 2019 г. е отбелязано, че втората жалбоподателка не си спомня и не може да разпознае майка си. Връзката между тях е прекъсната.

30. На 10 септември 2019 г. директорът на Дирекция „Социално подпомагане“ издава заповед за вписване на втората жалбоподателка в регистъра за пълно осиновяване. Заповедта е издадена на основание чл. 84, ал. 2 и 6 от Семейния кодекс (вж. параграфи 44 и 46 по-долу). В заповедта се посочва, че първата жалбоподателка трайно е загубила интерес към детето си. Тя също така не е поискала да ѝ бъде предоставена помощ от социалните служби, въпреки че е била информирана за такава възможност. Майката не е била в състояние да осигури основните нужди на дъщеря си, не е имала постоянен адрес, финансова стабилност или подкрепяща среда и не е имала роднини или близки членове на семейството, които да желаят или да могат да се грижат за детето.

31. Заповедта е съобщена на първата жалбоподателка, която на 3 октомври 2019 г. подава жалба пред съда. Въпреки че не присъства на нито едно от съдебните заседания в последвалото съдебно производство (вж. по-долу), тя е имала процесуален представител.

32. Първата жалбоподателка твърди пред Административен съд София -град („АССГ“), че чл. 84, ал. 2 от Семейния кодекс (вж. параграф 44 по-долу) не може да се приложи, ако родителят е имал основателни причини да не поиска прекратяване на настаняването на детето си в приемното семейство в рамките на шест месеца. Тя посочва, че страда от хронично разстройство (разстройство, свързано с употребата на опиати), което, макар и да е под контрол в дадения момент след приключване на метадоновата програма, се проявява силно в други моменти. Тя се борила да преодолее симптомите на абстиненция и посещавала терапия при психолог. Налице били доказателства, че тя не е искала да загуби връзката с дъщеря си. Първата жалбоподателка твърди още, че крайната цел на Закона за закрила на детето е запазването на връзката между биологичния родител и детето, а не осиновяването. Когато живият биологичен родител полагал усилия да увеличи родителския си капацитет, не било в интерес на детето окончателно да се прекъснат връзките с този родител.

33. С решение от 9 декември 2019 г. АССГ потвърждава заповедта за вписване на втората жалбоподателка в регистъра за пълно осиновяване, като се позовава на чл. 84, ал. 2 и чл. 93, ал. 2 от Семейния кодекс (вж. точки 44-45 по-долу). АССГ посочва, че между м. ноември 2016 г. и м. май 2019 г. майката се е подложила на лечение с метадон и е страдала от психологически и поведенчески смущения в резултат на приема на опиати. Не е имало обаче доказателства дали лечението е било успешно. Освен това били изминали повече от шест месеца, откакто тя прекратила лечението си; следователно вече не съществували основателни причини тя да не поиска прекратяване на мярката за закрила на детето. Първата жалбоподателка не е доказала, че е полагала усилия да подобри родителския си капацитет. Напротив, доказателствата сочат към заключението, че тя не е в състояние да се грижи постоянно за детето си, да го отглежда и възпитава. Заповедта за вписване на детето в регистъра за пълно осиновяване отговаряла на основния принцип на Закона за закрила на детето, а именно да се гарантира най-добрият интерес на детето. В конкретния случай това е означавало детето да има семейство и дом, след като е прекарало почти четири години в резидентна грижа. Осиновяването на детето в ранна възраст без съмнение би улеснило бързата му и безпроблемна адаптация към новата семейна среда.

34. Първата жалбоподателка обжалва решението на АССГ. Тя твърди, че първоинстанционният съд неправилно е определил предмета на производството, който е бил твърдяната незаконосъобразност на заповедта за вписване на детето в регистъра за пълно осиновяване, по-специално с оглед на пропуските и нарушенията на административните органи в процедурата по издаване на тази заповед. Предметът на делото

не бил преценката на родителския капацитет на майката или връщането на детето в биологичното му семейство.

35. С окончателно решение от 23 юни 2020 г. Върховният административен съд потвърждава решението на първоинстанционният съд, като по същество повтаря неговите констатации и заключава, че административната заповед, с която втората жалбоподателка е вписана в регистъра за пълно осиновяване, трябва да остане в сила.

VI. ОСИНОВЯВАНЕ НА ВТОРАТА ЖАЛБОПОДАТЕЛКА

36. Втората жалбоподателка е осиновена през м. декември 2020 г.

37. Първата жалбоподателка твърди, че е поискала да бъде изслушана в производството по осиновяване с молба от 20 юли 2020 г. до Регионалната дирекция „Социално подпомагане“. С нея обаче не е бил установен контакт, за да участва в производството.

ОТНОСИМА ПРАВНА РАМКА И ПРАКТИКА

I. НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

А. Закон за закрила на детето („ЗЗДет“)

38. Съгласно чл. 3 от ЗЗДет закрилата на детето се основава, наред с другото, на следните принципи: отглеждане на детето в семейна среда и подкрепа за семейството в този контекст; осигуряване на най-добрия интерес на детето; временен характер на всяка мярка за закрила; и незабавност на действията по закрила на детето.

39. В чл. 4 от ЗЗДет са изброени различните видове закрила, които се предоставят по ЗЗДет, а именно: съдействие, подпомагане и предоставяне на различни социални услуги на семейството; настаняване на детето в семейството на роднини или близки; осиновяване; настаняване в приемно семейство; предоставяне на социални и интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа; полицейска закрила; специализирана закрила на обществени места; информиране за правата и задълженията на децата и родителите; осигуряване на превантивни мерки за сигурност и защита на детето; осигуряване на правна помощ от държавата; осигуряване на специални грижи за децата с увреждания; вземане на временни мерки за закрила съгласно Хагската конвенция от 1996 г.

40. Съгласно чл. 24 от ЗЗДет мерките за закрила на детето се предприемат от съответната дирекция „Социално подпомагане“, включително и по собствена преценка.

41. Съгласно чл. 27, ал. 1 от ЗЗДет. Дирекция „Социално подпомагане“ издава заповед за настаняване на дете за отглеждане

извън семейството (в семейство на роднини, в приемно семейство или в социална услуга). В съответствие с чл. 25, ал. 1, т. 3 такава мярка се предприема, когато по-специално родителите са в трайна невъзможност да се грижат за детето.

42. По реда на чл. 26, ал. 1 от ЗЗДет настаняването на дете извън семейството се потвърждава от местно компетентния районен съд.

43. Приемната грижа е уредена в чл. 31-34а от ЗЗДет. Чл. 33 предвижда, че приемното семейство е задължено да предоставя сведения за детето на родителите и да съдейства за личните отношения между тях. Ако такива отношения са в интерес на детето, местно компетентният районен съд може да се произнесе по техния режим с определение.

Б. Семейен кодекс и вписването в регистъра за пълно осиновяване

44. Съгласно чл. 84, ал. 2 от Семейния кодекс, когато детето е настанено за отглеждане извън семейството по реда на ЗЗДет. и родителите не са поискали прекратяване на настаняването или промяна на мярката за закрила без основателна причина, детето може да бъде вписано в регистъра за пълно осиновяване, ако това е в интерес на детето.

45. По реда на чл. 93, ал. 2 горепосочената мярка може да бъде предприета, когато родителите не са потърсили прекратяване на настаняването извън семейството в рамките на шест месеца от началото му, без да имат основателна причина за този пропуск. Когато е приета през 2009 г., тази разпоредба има за цел да сложи край на ситуации, възникнали преди този момент, при които родителите са изоставяли децата си в служби за социални грижи за дълги периоди, но не са давали съгласие и по този начин са блокирали всякакви шансове за осиновяване.

46. Съгласно чл. 84, ал. 6 от Семейния кодекс вписването или отказът от вписване в регистъра на дете, което може да бъде осиновено, се извършва със заповед на директора на регионалната дирекция за социално подпомагане. Заповедта подлежи на съдебен контрол.

47. Заповед от 2010 г. на министъра на труда и социалната политика (Наредба № РД-07-7 от 5.10.2010 г. за условията и реда за водене и съхраняване на регистрите за пълно осиновяване) подробно описва условията и реда за вписване в регистъра за пълно осиновяване. По-конкретно, това трябва да стане, като се гарантира защитата на интересите на детето.

48. Съгласно чл. 13 от Наредбата директорът на регионалната дирекция за социално подпомагане може да разпoredи заличаване на вписването в регистъра, отнасящо се до дете, ако, наред с други неща, детето е реинтегрирано в биологичното си семейство.

В. Предотвратяване на изоставянето на деца

49. В наредба, приета през 2003 г. от Министерския съвет (*Наредбата за условията и реда за осъществяване на мерки за предотвратяване изоставянето на деца и настаняването им в институции, както и за тяхната реинтеграция*), се предвиждат мерки, насочени към предотвратяване на изоставянето на деца и подпомагане на тяхната реинтеграция в семейството.

50. Мерки за предотвратяване на изоставянето трябва да се вземат по-специално в случаите, когато родителите нямат жилище или постоянен доход (раздел 4). Ако социалните служби установят, че съществува риск от изоставяне, те трябва да предприемат мерки за закрила, като вземат предвид нуждите на детето и индивидуалните обстоятелства на семейството.

51. Към относимия момент чл. 17, ал. 1 от Наредбата предвижда, че мерки за реинтеграция на дете в семейството, настанено в резидентна грижа, се осъществяват при наличие на едно или повече от следните обстоятелства: връзката между детето и родителите не е прекъсната; родителите сочат изменение на обстоятелствата, довели до настаняване на детето извън семейството; родителите са способни да осигурят физическото и психическото развитие на детето; в семейството няма други деца в риск от изоставяне; или други обстоятелства, при които връщането на детето в семейството е в негов интерес.

52. Съгласно чл. 20, ал. 1 и 3 от Наредбата социалният работник, отговарящ за случая, трябва да направи мотивирано предложение за връщане на детето в семейството при изпълнение на заложените в плана за действие цели и дейности или когато родителите сътрудничат за постигането им. От друга страна, социалният работник трябва да направи мотивирано предложение детето да остане в алтернативна грижа, когато целите, определени в плана за действие, не са били постигнати или когато рискът за детето, довел до настаняването му в такава грижа, продължава да съществува.

53. В чл. 36 от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане, в сила до 2020 г., е предвидена социалната услуга „Звено „Майка и бебе“. Такива звена са предоставяли временно настаняване, както и социални, психологически и правни консултации и помощ на майки с деца на възраст до три години, които са били в риск от изоставяне. Социалната и психологическата работа е била насочена към улесняване на връзката между майката и детето и повишаване на родителския капацитет на майката.

II. МЕЖДУНАРОДНИ МАТЕРИАЛИ

54. В рамките на системата за докладване на ревизираната Европейска социална харта („Хартата“), ратифицирана от България на 7 юни 2000 г. и изрично приела задължението по посочената по-долу разпоредба, Европейският комитет по социални права, който решава дали ситуациите в държавите страни по Хартата са в съответствие с нейните разпоредби, прави следното изказване за заключенията за 2021 г, при отправяне на въпроси към държавите страни по Хартата,:

„Част I - 14. RESC Всеки има право да се ползва от услугите на службите за социални грижи.

...

Предоставянето на социални услуги се отнася за всички, които се намират в ситуация на зависимост, и по-специално за уязвимите групи и лицата, които имат социални проблеми. Поради това социалните услуги трябва да бъдат достъпни за всички категории от населението, които могат да се нуждаят от тях. Комитетът определи следните групи: деца, възрастни хора, хора с увреждания, младежи в затруднено положение или в конфликт със закона, малцинства (мигранти, роми, бежанци и др.), бездомни, лица, страдащи от разстройства, свързани с употребата на наркотични вещества, жени, жертви на насилие, и лица в конфликт със закона, включително лишени от свобода и бивши затворници. Това обаче не е изчерпателно изброяване на лицата, които имат право на достъп до социални услуги и да се възползват от тях.

Държавата е длъжна да предприеме всички подходящи мерки, за да гарантира, че никой няма да бъде пренебрегнат. Поради това от нея се изисква да прилага подходящи мерки за подпомагане. Изпълнението на това задължение често изисква проактивни действия, ориентирани към услугите, като компетентните органи поемат инициативата, а не само отговарят на молби и искания. Следва да се припомни, че основните права се отразяват от основните задължения на задължените лица.“

ПРАВОТО

ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 8 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

55. Жалбоподателките се оплакват по чл. 8 от Конвенцията, че властите са вписали втората жалбоподателка за осиновяване против волята на първата жалбоподателка, без да предприемат мерки за запазване на семейната връзка между майката и детето и без да съдействат на първата жалбоподателка да подобри родителския си капацитет.

56. Чл. 8 от Конвенцията гласи следното:

„1. Всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията.

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично

общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.“

А. Времеви обхват на случая

57. Настоящият случай се отнася най-вече до решението за вписване на втората жалбоподателка за осиновяване, което влиза в сила на 23 юни 2020 г. (вж. параграфи 35 и 55 по-горе), а именно по-малко от шест месеца преди подаването на жалбата на 26 октомври 2020 г. То е било предшествано от други решения, по-специално относно настаняването на втората жалбоподателка в различни видове резидентни грижи. Тези решения са били взети повече от шест месеца преди подаването на жалбата и освен това не са били оспорени от първата жалбоподателка на национално равнище (вж. параграфи 6, 10 и 24 по-горе). По този начин обикновено те не биха попадали в обхвата на юрисдикцията на Съда (вж. делото *Strand Lobben and Others v. Norway* [GC], № 37283/13, §§ 145-47, 10 септември 2019 г., и *Roengkasettakorn Eriksson v. Sweden*, № 21574/16, § 68, 19 май 2022 г.). Въпреки това Съдът трябва да разгледа решението за вписване на втората жалбоподателка за осиновяване, потвърдено от националните съдилища в контекст, което неизбежно означава, че той трябва в известна степен да вземе предвид предишните производства и решения (вж. цитираното по-горе дело *Strand Lobben and Others*, § 148). Всъщност в случай като настоящия е от значение дали компетентните национални власти са взели предвид от самото начало всички относими изисквания на чл. 8 от Конвенцията (вж. делото *Abdi Ibrahim v. Norway* [GC], № 15379/16, § 133, 10 декември 2021 г.).

Б. Допустимост

58. Правителството посочва, че първата жалбоподателка вече не упражнява родителски права върху втората жалбоподателка след осиновяването на детето и че връзката между майката и детето е била прекъсната отдавна. Следователно Правителството твърди, че първата жалбоподателка не може валидно да подаде жалба до Съда от името на втората жалбоподателка и че следователно оплакванията на последната са несъвместими *ratione personae* с Конвенцията.

59. Първата жалбоподателка твърди, че втората жалбоподателка е била пряка жертва на твърдяното нарушение на чл. 8 от Конвенцията, тъй като връзката ѝ с биологичната ѝ майка е била прекъсната в резултат на действията на властите. Освен това, дори и след осиновяването втората жалбоподателка да е била представлявана от осиновителите, от тях не може да се очаква да поддържат нейните жалби, тъй като те са представлявали част от нарушението на правата на жалбоподателките.

60. Лице, което съгласно националното право няма право да представлява друго лице, може въпреки това при определени обстоятелства да действа пред Съда от името на това лице. По-специално, непълнолетни лица могат да подадат жалба до Съда дори или особено когато са представлявани от родител, който е в конфликт с властите и критикува техните решения и поведение (вж. *Scozzari and Giunta v. Italy* [GC], № 39221/98 и 41963/98, § 138, ЕСПЧ 2000-VIII; *M.D. and Others v. Malta*, № 64791/10, § 27, 17 юли 2012 г.; и *T.A. and Others v. the Republic of Moldova*, № 25450/20, § 32, 30 ноември 2021 г.). В случай на конфликт относно интересите на малолетно или непълнолетно лице между биологичния родител и лицето, назначено от властите да действа като настойник на детето, съществува опасност някои от тези интереси никога да не бъдат доведени до знанието на Съда и малолетното или непълнолетното лице да бъде лишено от ефективна защита на правата си по Конвенцията (вж. цитираното по-горе *Scozzari and Giunta*, § 138). Когато пред него е подадена жалба от биологичен родител от името на неговото дете, Съдът все пак може да установи противоречиви интереси между родителя и детето (вж. *Strand Lobben and Others*, цитирано по-горе, § 158).

61. Следователно, въпреки факта, че втората жалбоподателка по разглежданото дело е осиновена и правните връзки с биологичната ѝ майка са прекъснати, само първата жалбоподателка е в състояние да твърди, както от свое име, така и от името на втората жалбоподателка, че прекъсването на тези семейни връзки е нарушило правото на семеен живот и на двете жалбоподателки (вж. *A.K. and L. v. Croatia*, № 37956/11, § 49, 8 януари 2013 г.). Следователно оплакванията на втората жалбоподателка, подадени от първата жалбоподателка, не могат да бъдат отхвърлени като несъвместими *ratione personae* с разпоредбите на Конвенцията.

62. В допълнение Съдът отбелязва, че жалбата не е нито явно необоснована, нито недопустима на някое от другите основания, изброени в чл. 35 от Конвенцията. Следователно тя трябва да бъде обявена за допустима.

В. По същество

1. Становища на страните

(а) Жалбоподателките

63. Жалбоподателките твърдят, че през първата година от живота на втората жалбоподателка те са имали съвместен семеен живот: имали са редовен контакт, връзка и положителни перспективи да възобновят своето съжителство. Държавните органи обаче са се намесили в тази връзка, като са ограничили контактите на първата жалбоподателка с

дъщеря ѝ и по този начин са им попречили да запазят емоционалните си връзки.

64. Освен това жалбоподателките твърдят, че социалните служби са допуснали грешка в подхода си от самото начало. Спешното настаняване на втората жалбоподателка извън семейството през м. април 2016 г. е било мярка, насочена към деца, които са били жертви на насилие, какъвто не е бил случаят. Най-подходящата мярка в техния случай е щяла да бъде настаняването на двете жалбоподателки в звено „Майка и бебе“ (вж. параграф 53 по-горе), но това никога не е било предложено. Властите не са предприели и мерки по Наредбата от 2003 г. за предотвратяване на изоставянето на деца (вж. параграф 50 по-горе). Жалбоподателките също така посочват, че „положението на бедност [не е] причина за разделяне на семейството“.

65. Жалбоподателките считат, че вписването на втората жалбоподателка в регистъра за пълно осиновяване е било „неочаквано“, тъй като по това време тя вече е била настанена в приемно семейство и по този начин се е ползвала от семейна среда. Националните съдилища не са изследвали надлежно „дали за втората жалбоподателка е било по-добре да бъде осиновена, отколкото да расте като приемно дете“.

66. Първата жалбоподателка се оплаква и от това, че властите не са я призовали да участва в производството относно осиновяването на втората жалбоподателка (вж. параграф 37 по-горе).

(6) Правителството

67. Правителството твърди, че водещият принцип на властите в случая на жалбоподателките е бил най-добрият интерес на детето и че осиновяването е било предвидено едва след като са били изчерпани всички възможности за реинтеграция на втората жалбоподателка в биологичното семейство. Преди вписването на детето в регистъра за пълно осиновяване властите са предприели различни мерки за подкрепа на майката, взели са предвид нейната уязвимост поради предишната ѝ злоупотреба с наркотици и са били готови да ѝ помогнат да установи контакт с детето. В действителност през м. април 2016 г. първата жалбоподателка вече се е ползвала от социални услуги, предоставяни от центъра за обществена подкрепа, който е посещавала. Допълнителни услуги са били предоставяни през седмиците след настаняването на бебето в резидентна грижа, като през този период майката и социалните работници, изглежда, са постигнали съгласие относно мерките, които трябва да бъдат осигурени. В крайна сметка обаче първата жалбоподателка не е съдействала на властите: често е посочвала адреси и телефонни номера, на които не е било възможно да бъде открита, и не е потърсила контакт с дъщеря си след настаняването ѝ в приемно семейство. Следователно тя в крайна сметка е направила безполезни

усилията на властите да осигурят реинтеграцията на втората жалбоподателка в семейството.

68. Освен това първата жалбоподателка не е оспорила мярката за настаняване на дъщеря ѝ в различни видове резидентни грижи, нито е поискала прекратяването ѝ. Тя не е предприела никакви действия в това отношение до момента, в който втората жалбоподателка е била вписана в регистъра за пълно осиновяване.

69. Нещо повече, дори ако съдебното производство за преразглеждане на вписването на втората жалбоподателка в регистъра за пълно осиновяване е било образувано от първата жалбоподателка, тя никога не е присъствала на съдебните заседания, за да представи своята версия за събитията. Освен това в онзи момент тя не е поискала реинтеграция на дъщеря си в семейството, като е искала единствено мярката за настаняване на втората жалбоподателка в приемно семейство да бъде оставена в сила за неопределен период от време. Като цяло първата жалбоподателка така и не е представила правдоподобни обяснения защо е престанала да посещава дъщеря си и да търси контакт с нея; по-специално, лечението, на което е била подложена като амбулаторен пациент в друг град, не е било пречка за поддържане на контакт, тъй като е изисквало тя да посещава този град само веднъж седмично.

70. Правителството посочва, че социалните служби са могли да предоставят информация на първата жалбоподателка и да ѝ помогнат, но не са могли да я принудят да поддържа или да възстанови контакта с дъщеря си. Правителството отхвърля твърдението, че втората жалбоподателка е била отнета от майка си само защото последната е била бедна.

71. Накрая, Правителството изразява съмнения дали молбата на първата жалбоподателка да участва в производството по осиновяване (вж. параграф 37 по-горе), която не е била подпечатана с какъвто и да е печат, показващ, че е била получена от властите, действително е била подадена до тях. Освен това тя не е имала право да бъде изслушана в това производство.

(в) Встъпило по делото трето лице

72. Центърът за хуманна политика в гр. София представя становище относно положението на наркозависимите лица в България и по-специално на наркозависимите родители. Според центъра липсват специализирани услуги, предоставящи социална и психологическа подкрепа на родители с проблеми, свързани с употребата на наркотични вещества, а практиката на социалните служби е да извеждат детето от семейството на такива родители незабавно и да го настаняват в институция за социални грижи или в приемно семейство. По този начин родителите с проблеми, свързани с употребата на наркотични вещества,

често биват отделяни от децата си, без да получават никаква подкрепа от системата за социална закрила.

73. Третата страна по делото твърди още, че всяка година приблизително 30 000 бременни жени в Европа употребяват опиати, но „бременността и майчинството могат да бъдат силен мотиватор по пътя на жената към възстановяване“. Властите трябва да бъдат активни в предлагането на социални услуги на употребяващите наркотици, тъй като тези лица са „известни с това, че не използват такива услуги“.

2. Преценката на Съда

74. Страните не оспорват, че намесата в правата на жалбоподателките, а именно вписването на втората жалбоподателка за осиновяване без съгласието на майка ѝ, е била „в съответствие със закона“, както изисква чл. 8 § 2 от Конвенцията. По-специално, мярката е била предвидена в Закона за закрила на детето („33Дет“) и Семейния кодекс (вж. параграфи 38-46 по-горе).

75. Освен това намесата е преследвала легитимни цели, а именно „защита на здравето и морала“ и „правата и свободите“ на втората жалбоподателка (вж. цитираното по-горе дело *Strand Lobben and Others*, § 214).

76. Следователно спорът по настоящото дело се отнася до това дали намесата е била „необходима в едно демократично общество“. Общите принципи, приложими в това отношение, са добре установени в практиката на Съда и са подробно изложени в делото *Strand Lobben and Others* (цитирано по-горе, §§ 202-13).

77. По-специално Съдът е приел, че връзките на детето с неговото семейство трябва да бъдат запазени, освен в случаите, когато семейството се е оказало особено неподходящо. Това означава, че семейните връзки могат да бъдат прекъснати само при много изключителни обстоятелства и че трябва да се направи всичко възможно за запазване на личните отношения и – ако и когато е необходимо – за „възстановяване“ на семейството. Освен това настаняването извън семейството трябва да се разглежда като временна мярка, която трябва да бъде прекратена веднага щом обстоятелствата позволят това. От друга страна, е очевидно, че в интерес на детето е и да се осигури развитието му в здравословна среда и родителят не може да има право по чл. 8 да изисква предприемането на такива мерки, които биха навредили на здравето и развитието на детето. Освен това изминалото време може да има непоправими последици за отношенията между детето и родителя, с когото то не живее.

78. Процесът на вземане на решения също е важен. Това, което трябва да се определи, е дали, като се имат предвид конкретните обстоятелства по делото, и по-специално сериозният характер на решенията, които трябва да се вземат, биологичните родители са участвали в процеса на

вземане на решение, разглеждан като цяло, в степен, достатъчна да им осигури необходимата защита на техните интереси, и дали са имали възможност да представят своите аргуменети.

79. В настоящия случай втората жалбоподателка е поставена под обществена грижа на 14 април 2016 г., когато е на около четири месеца (вж. параграф 6 по-горе). Тя е била настанена за кратко в център за обществена подкрепа, а след това при роднина на майка си, а на 20 май 2016 г. е била настанена в институция за социални грижи (вж. параграфи 6 и 9-10 по-горе).

80. Пред Съда жалбоподателките оспорват тези ранни мерки, по-специално поради това, че социалните служби не са предприели действия, насочени към предотвратяване на изоставянето на деца, като например настаняване в звено „Майка и бебе“, а вместо това веднага са се опитали да настанят втората жалбоподателка извън нейното биологично семейство (вж. параграф 64 по-горе).

81. Както Съдът отбелязва по-горе, макар че този ранен период обикновено не попада в обхвата на неговата компетентност, той все пак ще провери дали още на този етап националните власти са действали в съответствие с изискванията на чл. 8 от Конвенцията (вж. параграф 57 по-горе). Тази разпоредба изисква да се поддържат връзките на детето с неговото семейство и властите да направят всичко възможно, за да запазят тези лични отношения (вж. параграф 77 по-горе).

82. С оглед на тези изисквания е наистина осъдително, че социалните служби, предупредени, че втората жалбоподателка е в риск на 14 април 2016 г., не са предприели предвидените от закона действия за предотвратяване на изоставянето на деца, като например настаняване на жалбоподателките в звено „Майка и бебе“ (вж. параграфи 50-53 по-горе). Такова действие би им позволило да останат заедно и би могло да запази личните им отношения. Правителството не е предоставило никакво обяснение за очевидния пропуск да се проучи тази възможност. В това отношение е важно, че втората жалбоподателка не е била жертва на насилие, което би могло да оправдае спешното ѝ разделяне от майка ѝ. Съдът се позовава и на становищата на третото лице, встъпило като страна по делото, Центъра за хуманни политики, по думи на който практиката на социалните служби в България е да извеждат незабавно децата на родители с проблеми, свързани с употребата на наркотични вещества, и да ги настаняват в резидентна грижа, без да осигуряват социална подкрепа на родителите (вж. параграф 72 по-горе).

83. Въпреки горните съображения Съдът не счита, че пропускът на социалните служби на този ранен етап да предприемат мерки, позволяващи на двете жалбоподателки да останат заедно, е решаващ за заключението му по разглежданите оплаквания. Той отбелязва, че в действителност първата жалбоподателка изглежда е била доволна от предприетите на ранен етап мерки: макар първоначално да е подала

молба за връщане на дъщеря ѝ, впоследствие тя се е отказала от нея и няколко дни по-късно сама е предложила детето да бъде настанено при член на семейството за един месец (вж. параграфи 9 и 12 по-горе). След изтичането на този месец и настаняването на бебето в заведение за социални грижи първата жалбоподателка не оспорва това решение, като ежедневно контактува с дъщеря си и персоналът ѝ възлага част от грижите, които трябва да се полагат (вж. параграфи 10-11 по-горе).

84. Освен това изглежда, че по време на този първоначален етап социалните служби са предвиждали събирането на семейството на жалбоподателките и са работили за улесняването му. Това е отразено в доклада на психолога на институцията за социални грижи от м. юни 2016 г.: психологът се е срещнал с първата жалбоподателка за психологическа консултация и оценка на родителския капацитет и на този етап е бил оптимистично настроен относно възможната реинтеграция на втората жалбоподателка в биологичното семейство (вж. параграф 13 по-горе).

85. Съответно Съдът е на мнение, че през първоначалния период след настаняването на втората жалбоподателка под обществена грижа, а именно от 14 април до около края на м. юни 2016 г., социалните служби са действали с достатъчна грижа, необходима за запазване на връзките между жалбоподателките и за стремеж да улеснят събирането на семейството, както се изисква по чл. 8 от Конвенцията.

86. Нещата очевидно се влошават през втората половина на 2016 г. и през следващите месеци първата жалбоподателка постепенно губи контакт с дъщеря си (вж. точки 5, 11 и 14 по-горе). В крайна сметка през 2018 г. и 2019 г. властите стигат до заключението, че семейната връзка е прекъсната, като отбелязват, че втората жалбоподателка вече не си спомня майка си (вж. точки 25 и 29 по-горе). Страните спорят относно това чия е вината за това положение: жалбоподателките твърдят, че именно властите са им попречили да поддържат връзката си и са прекъснали семейните връзки (вж. параграф 63 по-горе), докато Правителството твърди, че поведението и липсата на сътрудничество на първата жалбоподателка са направили безплодни усилията на социалните служби за събиране на семейството (вж. параграф 67 по-горе).

87. Съдът отбелязва, че през втората половина на 2016 г. първата жалбоподателка е започнала да посещава дъщеря си по-рядко и по „хаотичен“ начин и че последното ѝ посещение е било на 7 март 2017 г., когато детето е било на около година и три месеца (вж. точки 11 и 14 по-горе). Първата жалбоподателка представя различни обяснения - в изложенията си пред Съда тя заявява, че причината е била враждебността на директора на заведението за социални грижи, в което е била настанена дъщеря ѝ (вж. параграф 15 по-горе), въпреки че по това време тя е казала на социалните служби, че е претърпяла операция и че

е живяла извън гр. София (вж. параграфи 17-18 по-горе). След две молби да взема дъщеря си при себе си през уикендите, които Съдът ще обсъди по-подробно по-долу, след м. февруари 2018 г. жалбоподателката изцяло спира да търси контакт с детето си (вж. параграф 21 по-горе).

88. Според Съда нито едно от обясненията, дадени от първата жалбоподателка в различни моменти, не показва убедително, че тя е била обективно възпрепятствана да поддържа контакт с дъщеря си. Нито пък участието ѝ в метадонова програма изглежда само по себе си е било пречка, тъй като е изисквало тя да пътува до друг град само веднъж седмично (вж. параграф 16 по-горе). Съответно Съдът е съгласен с твърдението на Правителството (вж. параграф 69 по-горе), че първата жалбоподателка никога не е дала правдоподобно обяснение защо е спряла да посещава дъщеря си или да търси какъвто и да е контакт с нея.

89. Както се споменава по-горе, през този период първата жалбоподателка на два пъти се обръща към социалните служби с молба да ѝ бъде разрешено да взема дъщеря си през уикендите. Първата от тях е направена през м. декември 2016 г. Социалните служби започват проверка на обстоятелствата на жалбоподателката и събират информация, но самата жалбоподателка не успява да продължи процедурата и впоследствие вече не може да бъде осъществен контакт с нея (вж. параграф 17 по-горе). По същия начин, когато първата жалбоподателка отправя втората си молба през м. декември 2017 г., тя не я поддържа, въпреки че отново е започната проверка и социалните работници я посещават в дома ѝ. По време на последното си посещение в социалните служби, при което е изглеждала в нетрезво състояние, жалбоподателката е заявила, че се нуждае от време, „за да се стабилизира“ (вж. параграфи 18-20 по-горе).

90. Съдът още веднъж посочва, че трябва да провери дали през този период националните власти са действали в съответствие с изискванията на чл. 8 от Конвенцията, най-вече дали са се погрижили да запазят, доколкото е възможно, семейните връзки между жалбоподателките и ако е било необходимо, да „възстановят“ семейството (вж. параграф 77 по-горе). Следователно съдът се позовава на горната си констатация, че първата жалбоподателка е престанала да посещава дъщеря си и да търси информация за нея по причини, които никога не е обяснила убедително, както и на факта, че на два пъти тя сякаш сама се е отказала от молбите си за възстановяване на контакта, по които социалните служби са работили. Социалните работници не са могли да се свържат с нея по телефона (вж. параграфи 14 и 17 по-горе) и в един момент се е смятало, че тя е напуснала страната (вж. параграф 28 по-горе). Дори след като втората жалбоподателка е била настанена в приемно семейство, са били предвидени срещи с първата жалбоподателка (вж. параграф 27 по-горе), но към този момент

социалните работници вече не са имали никакъв контакт с нея (вж. параграфи 21 и 27 по-горе).

91. Съдът отново посочва, че в случай на уязвими лица, каквато е първата жалбоподателка, органите за социално подпомагане трябва да действат с особено внимание и да предоставят засилена закрила (вж. *делото Y.I. v. Russia*, № 68868/14, § 87, 12 октомври 2020 г.). Дори и така, в настоящия случай Съдът не установява неизпълнение на задължението на тези органи да реагират адекватно на молбите на първата жалбоподателка и да полагат усилия да ѝ помогнат. Те са признали нейната привързаност към дъщеря ѝ (вж. параграф 14 по-горе) и са се опитали да се свържат с нея, но установяването на контакт, изглежда, е било неуспешно, тъй като първата жалбоподателка не е била на разположение.

92. С оглед на гореизложеното Съдът не може да заключи, че националните органи могат да бъдат обвинени за прекъсването на семейните връзки и на връзката между жалбоподателките, тъй като те са предприели достатъчно мерки, за да помогнат на първата жалбоподателка, когато тя е била на разположение. Не изглежда също така, че след м. юни 2016 г. властите са действали в нарушение на изискванията на чл. 8 от Конвенцията.

93. Решението за вписване на втората жалбоподателка в регистъра за пълно осиновяване е взето в този конкретен контекст (вж. също параграфи 28-30 по-горе). Първата жалбоподателка подава молба за съдебен контрол на заповедта, но тя е потвърдено от националните съдилища (вж. параграфи 31-35 по-горе). По това време първата жалбоподателка не е подала заявление за събиране на семейство, а само се е противопоставила на вписването на дъщеря ѝ за осиновяване, като очевидно е предпочела детето да остане в приемно семейство.

94. Дори при тези обстоятелства жалбоподателките запазват правото си на зачитане на семеен живот и националните съдилища е трябвало да балансират интересите на детето с интересите на биологичната майка (вж. *Abdi Ibrahim*, цитирано по-горе, §§ 150-51).

95. В производството по съдебен контрол Административният съд на София-град основава решението си на най-добрия интерес на втората жалбоподателка, който според неговия анализ изисква осиновяване в ранна възраст, като по този начин се улеснява нейната бърза и безпроблемна адаптация към новата семейна среда. Той също така е преценил, че първата жалбоподателка не притежава родителски капацитет и не може да осигури нуждите на дъщеря си (вж. параграф 33 по-горе). Заключениета му са потвърдени от Върховния административен съд (вж. параграф 35 по-горе).

96. Съдът не вижда причина да заключи, че решението за вписване на втората жалбоподателка за осиновяване при описаните по-горе обстоятелства е страдало от някакви недостатъци. Както беше

споменато по-горе, в този момент семейните връзки между двете жалбоподателки вече са били прекъснати по причини, за които властите не носят отговорност, и първата жалбоподателка вече не е искала събиране на семейството или да се грижи за дъщеря си, или дори право на лични отношения, а само детето да остане в приемно семейство за неопределен период от време.

97. С оглед на гореизложеното Съдът не може да заключи, че националните власти са надхвърлили свободата си на преценка, когато са решили да преследват това, което са считали, че е в най-добрия интерес на детето, а именно осиновяване в ранна възраст. Освен това първата жалбоподателка е имала възможност да участва в процеса на вземане на решения и дори да е избрала да не присъства лично на съдебните заседания, тя е била законно представлявана и е могла да изложи своите аргументи (вж. параграфи 31-32 и 34 по-горе).

98. Освен това Съдът не вижда причина да приеме твърдението на жалбоподателките, че семейството им е било разделено, защото първата жалбоподателка е бил бедна (вж. параграф 64 по-горе). Въпреки че фактът, че първата жалбоподателка е била безработна, е споменат от националните власти (вж. параграфи 28 и 30 по-горе), основните посочени причини са, че първата жалбоподателка не е поискала прекратяване на мярката за поставяне на дъщеря ѝ в резидентни грижи, липсата на интерес към детето и прекъсването на семейните връзки (вж. параграфи 28, 30 и 33 по-горе).

99. От значение е също така, че съгласно националното законодателство вписването на втората жалбоподателка в регистъра за пълно осиновяване по принцип е можело да бъде отменено при промяна на обстоятелствата, довели до такава мярка (вж. параграф 48 по-горе).

100. Накрая, в светлината на горните съображения Съдът не може да заключи, че невъзможността на първата жалбоподателка да участва в производството по осиновяване (вж. параграф 37 по-горе) – факт, от който тя изрично се оплаква (вж. параграф 66 по-горе) – повдига някакъв отделен въпрос.

101. Съответно Съдът заключава, че не е налице нарушение на чл. 8 от Конвенцията.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ

1. *Обявява* единодушно жалбата за допустима;
2. *Приема* с пет гласа „за“ и два гласа „против“, че няма нарушение на чл. 8 от Конвенцията.

РЕШЕНИЕ „В.Ю.Р. и А.В.Р. срещу БЪЛГАРИЯ“

Изготвено на английски език и оповестено писмено на 13 декември 2022 г. В съответствие с Правило 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Milan Blaško
(Milan Blaško)
Секретар

Пере Пастор Виланова
(Pere Pastor Vilanova)
Председател

В съответствие с чл. 45 § 2 от Конвенцията и правило 74 § 2 от Правилника на Съда към настоящото решение е приложено особеното мнение на съдиите Serghides и Zünd.

П.П.В
М.Б.

СЪВМЕСТНО ОСОБЕНО МНЕНИЕ НА СЪДИИТЕ СЕРГИДЕС (SERGHIDES) И ЗЮНД (ZÜND)

1. Това становище съдържа декларация за несъгласие с параграф 101 от решението и точка 2 от неговия диспозитив, в които се приема, че не е налице нарушение на чл. 8 от Конвенцията. То съдържа и кратка аргументация на нашето несъгласие.

2. Оспорваната мярка, а именно вписването на детето (втората жалбоподателка) от националните власти в регистъра за пълно осиновяване, против волята и без съгласието на биологичната му майка (първата жалбоподателка), което в крайна сметка води до осиновяването на детето през м. декември 2020 г. (вж. точка 36 от решението), не е необходима в едно демократично общество и представлява много драстична, сурова, негъвкава, постоянна и необратима мярка, която е непропорционална на предполагаемите законни цели, които се преследват. Националните органи са могли да предприемат други, по-малко крайни мерки, като например да настанят детето в приемно семейство, като същевременно позволят на майката и детето да поддържат известен контакт помежду си.

3. По този начин държавата ответник е можела да намери начини да запази семейната връзка между майката и детето и е имала позитивното задължение по чл. 1 и чл. 8 § 1 от Конвенцията да предприеме подходящи и ефективни мерки, за да помогне на майката да подобри родителския си капацитет и връзката си с детето. Като е организирила осиновяването на детето в нарушение на това задължение, държавата ответник е сложила безвъзвратно край на правната и фактическата връзка между майката и детето и на всяка бъдеща перспектива или надежда за подобряване на тази връзка, като по този начин е нарушила правото на зачитане на семейния живот и на двете жалбоподателки - детето и майката. Казано по друг начин, вместо вътрешните съдилища и настоящото решение да тълкуват и прилагат чл. 8 § 1 от Конвенцията в съответствие с принципа на ефективността като норма на международното право и като метод на тълкуване, така че да направят упражняването на правото на зачитане на семейния живот по чл. 8 § 1 от жалбоподателките практически и ефективно, те изцяло унищожават неговите основи или самата му същност.

4. За съжаление, в решението се заключава, че националните съдилища не са превишили свободата си на преценка (вж. параграфи 33-34 и 95-96 от решението), като очевидно са счели за достатъчно самото позоваване на някои относими фактори или съображения. Въпреки това нито националните съдилища, нито Съдът са се ангажирали с някакъв *действителен* тест за пропорционалност *stricto sensu*, който да балансира намесата и правата на жалбоподателките по чл. 8 § 1 (вж. подобни аргументи, развити по-подробно в особеното мнение на съдия

Serghides по делото *S.J.P. и E.S. с/у Швеция* (№ 8610/11, 28 август 2018 г.), и по-специално параграф 15 от него). Ето защо считаме, че процесът на вземане на решение, довел до оспорваното решение за включване на детето в регистъра за пълно осиновяване, е проблематичен от гледна точка на Конвенцията. Според нас един справедлив тест за балансиране между всички засегнати интереси би довел до заключението, че везните трябва да се наклонят в полза на това детето да не бъде вписано в регистъра за пълно осиновяване, и следователно до заключение, което би дало предимство на интересите на двете жалбоподателки, преди всичко на тези на детето. Следните заключения на Съда по делото *Abdi Ibrahim v. Norway* ([GC], № 15379/16, § 162, 10 декември 2021 г.) могат да окажат подкрепа, по аналогия, на предложения подход, развит в настоящото особено мнение:

„Мотивите, изложени в подкрепа на решението, не са достатъчни, за да покажат, че обстоятелствата по случая са толкова изключителни, че да оправдаят пълното и окончателно прекъсване на връзките между Х и жалбоподателя, или че решението в този смисъл е мотивирано от първостепенно изискване, свързано с най-добрите интереси на Х. Подчертавайки сериозността на намесата и сериозността на засегнатите интереси, Съдът счита също така, че процесът на вземане на решение, довел до окончателното прекъсване на връзките на жалбоподателя с Х, не е бил проведен по начин, който да гарантира, че всички нейни мнения и интереси са били надлежно взети предвид. Следователно е налице нарушение на чл. 8.“

В тази връзка вж. също, *mutatis mutandis*, *Strand Lobben and Others v. Norway* ([GC], № 37283/13, § 225, 10 септември 2019 г.).

5. Поради тези причини ние считаме, че е налице нарушение на чл. 8 § 1 от Конвенцията и ще присъдим на жалбоподателките обезщетение за неимуществени вреди, както и съдебни разходи и разноски. Тъй като обаче сме малцинство, не е необходимо да оценяваме размера на тези въпроси.